

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Josefine Olsson

(Liv)moder till uthyrning?

En undersökning inför en eventuell framtida reglering av
surrogatmoderskap

LAGF03 Rättsvetenskaplig uppsats

Kandidatuppsats på juristprogrammet
15 högskolepoäng

Handledare: Niklas Selberg
HT20

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	3
FÖRKORTNINGAR	5
1. INLEDNING	6
1.1 Bakgrund	6
1.2 Syfte och frågeställningar	7
1.3 Avgränsningar	7
1.4 Metod, material och forskningsläge	8
1.5 Begreppsförklaring	9
1.6 Disposition	9
2. SURROGATMODERSKAP OCH LAGSTIFTNINGEN I SVERIGE	11
2.1 Vad är surrogatmoderskap?	11
2.1.1 Altruistiskt eller kommersiellt surrogatmödraskap	11
2.2 Lagstiftningen i Sverige	12
2.2.1 Moderskapspresumtionen	13
2.3 SMER rapport 2013:1 och SOU 2016:11	13
3. PROBLEM SOM UPPSTÅR TILL FÖLJD AV DET OREGLERADE OMRÅDET	15
3.1 NJA 2006 s. 505	16
4. ETISKA ASPEKTER	18
4.1 Inledning	18
4.2 Ur surrogatmoderns perspektiv	18
4.2.1 Kvinnans rätt till självbestämmande	18
4.2.2 Är riskerna som surrogatmodern tar godtagbara?	20
4.3 Ur barnets perspektiv	21

5. BARNETS BÄSTA	22
6. AVTALET	25
6.1 Inledning	25
6.2 Rätten till abort	25
6.3 Om surrogatmodern vill behålla barnet	27
6.4 Om de tilltänkta föräldrarna ångrar sig	29
6.5 Ersättning	30
7. SAMMANFATTANDE ANALYS	32
7.1 Etiska aspekter	32
7.2 Barnets bästa	33
7.3 Avtalet	34
7.4 Avslutning	35
KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	37
RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	39

Summary

Surrogacy arrangements have been heavily debated. Today, there is no legislation regarding surrogacy arrangements in Sweden. However, the phenomena still take place by Swedes going abroad or performing private insemination. This leaves the legal situation for families with surrogate-born children uncertain.

The purpose of the thesis is to examine whether a future regulation of altruistic surrogate arrangement would be able to protect the surrogate mother and the child in a satisfactory manner. Altruistic surrogacy means that no compensation is paid to the surrogate mother in addition to any pregnancy-related costs. Furthermore, the purpose is to identify various problems that may arise facing a possible future regulation of surrogacy. The purpose of the thesis is finally that the complexity of the issue of surrogate arrangements should be clearly stated.

The thesis is limited to Swedish law and altruistic surrogacy with a focus on examining the subject from the perspective of the surrogate mother as well as that of the child.

To achieve the purpose of the thesis, I use a legal dogmatic method and a critical perspective in general. The material in the thesis consists mainly of preparatory work to Swedish legislation, reports and dissertations.

Since Sweden do not have any legislation on surrogacy, some problems arise. The case NJA 2006 s. 505 from Swedish Supreme Court is an example of this, where a couple of siblings became the legal parents of a child. This happened because in Sweden the woman who gives birth to the child is the legal mother according to the presumption of maternity.

Surrogate arrangements are examined in the essay from three different angles: ethical perspective, the best interests of the child and the agreement. Surrogate arrangements are ethically complicated as, among other things, the woman's right to self-determination can be used to argue for both that surrogate arrangements should be allowed and that they should be prohibited. From the child's perspective, it is also of interest to investigate whether surrogacy arrangements are ethically acceptable.

Before a future regulation, it is also important to investigate whether surrogate arrangements are compatible with the child's best interests according to the UN Convention on the Rights of the Child.

The formulation of the agreement on surrogate arrangements is also of great importance. The surrogate mother's right to decide over her body, for example in event of an abortion; and the right to repent are important to regulate. It is also important to regulate the compensation in the event of unemployment as an indirect consequence of the surrogate arrangement.

The analysis concludes that before a future regulation on surrogate arrangement is made, more research is required in order to provide the surrogate mother and the child with sufficient protection. Furthermore, points are made of problems that may arise prior to a future regulation. It is also stated that it is a difficult area to regulate as the interests of several parties that must be balanced against each other.

Sammanfattning

Surrogatarrangemang har varit kraftigt debatterat i Sverige. I dagens läge finns ingen reglering på området. Surrogatarrangemang sker dock ändå genom att svenskar åker utomlands eller utför heminsemination. Detta innebär att barn tillkommer men det finns ingen reglering som hanterar dess rättsliga förhållanden.

Syftet med uppsatsen är att undersöka om en framtida reglering av altruistiskt surrogatarrangemang kan skydda surrogatmodern och barnet på ett tillfredställande sätt. Altruistiskt surrogatmoderskap innebär att ingen ersättning utgår till surrogatmodern utöver eventuella graviditetsrelaterade kostnader. Vidare är syftet att identifiera olika problem som kan uppstå vid en framtida eventuell reglering av surrogatmoderskap. Syftet med uppsatsen är slutligen att komplexiteten i frågan om surrogatarrangemang tydligt ska framträda.

Uppsatsen begränsas till svensk rätt och altruistiskt surrogatmoderskap med fokus är att undersöka ämnet utifrån surrogatmodern och barnets perspektiv.

För att uppnå uppsatsens syften använder jag mig av en rättsdogmatisk metod och ett kritiskt perspektiv i övrigt. Materialet i uppsatsen utgörs huvudsakligen av förarbeten, rapporter och avhandlingar.

Eftersom Sverige inte har någon lagstiftning som reglerar surrogatmoderskap uppstår en del problem. Rättsfallet NJA 2006 s. 505 är ett exempel på detta då ett syskonpar blev rättsliga föräldrar till ett barn. Detta eftersom att i Sverige räknas den kvinna som föder barnet som dess moder enligt moderskapspresumtionen.

Surrogatarrangemang undersöks i uppsatsen från tre olika infallsvinklar: etiskt perspektiv, barnets bästa och avtalet. Surrogatarrangemang är etiskt komplicerat då bland annat kvinnans rätt till självbestämmande kan tala

både för att surrogatarrangemang ska vara tillåtet och att det ska vara förbjudet. Ur barnets perspektiv är det också av intresse att utreda om det är etiskt godtagbar med surrogatarrangemang. Inför en framtida reglering är det också viktigt att undersöka om surrogatarrangemang är förenligt med barnets bästa enligt FNs barnkonvention.

Utformningen vid avtalet av surrogatarrangemang är vidare av stor vikt. Surrogatmoderns rätt att få bestämma över sin kropp exempelvis vid abort och rätten att få ångra sig är viktig att reglera. Frågan om ersättning vid arbetsbortfall under graviditet likaså.

I analysen dras slutsatsen att inför en framtida reglering av surrogatarrangemang krävs mer forskning för att kunna ge surrogatmodern och barnet tillräckligt med skydd. Vidare pekas på problem som kan uppstå inför en eventuell reglering. Det konstateras också att det är ett svårreglerat område med flera parter intressen som ska balanseras mot varandra.

Förkortningar

FB	Föräldrabalken
HD	Högsta domstolen
NJA	Nytt juridiskt arkiv
Prop.	Proposition
SFB	Socialförsäkringsbalken
SMER	Statens medicinsk-etiska råd
SOU	Statens offentliga utredningar

1. Inledning

1.1 Bakgrund

Det föds cirka ett barn i veckan genom internationella surrogatarrangemang som sedan kommer till Sverige.¹ År 2020 kom fler barn som fötts av surrogatmödrar än adoptivbarn till Sverige och så lär det fortsätta.² Sverige saknar lagstiftning gällande surrogatmödraskap som i nuläget varken är tillåtet eller förbjudet enligt svensk lag. Det förekommer dock att barnlösa par söker sig till surrogatbyråer utomlands eller utför heminseminat. Detta medför att barn tillkommer på ett sätt som juridiken inte är anpassad för.

Frågan huruvida surrogatmödraskap ska vara tillåtet eller inte har varit väl debatterat under de senaste åren och vissa intressegrupper anser att surrogatmoderskap ska vara tillåtet³ medan andra är motståndare. Surrogatarrangemang är en möjlighet för de som inte kan få barn på egen hand att bli föräldrar. Samtidigt är det ett komplicerat område då det berör många etiska aspekter.

Tidigare har Statens medicinsk-etiska råd (SMER), tagit ställning till huruvida surrogatmoderskap är etiskt godtagbart. Majoriteten i rådet ställde sig positiva till altruistiskt surrogatmoderskap.⁴ I utredningen 2016:11 *Olika vägar till föräldraskap* drogs slutsatsen att surrogatmoderskap fortsatt inte skulle vara tillåtet i svensk rätt⁵ och så ser situationen fortfarande ut i dagens läge.

---

¹ SOU 2016:11 s. 456 f.

² <https://www.dn.se/nyheter/sverige/sa-gick-surrogatmoderskap-om-utlandsadoptioner-i-sverige/?forceScript=1&variantType=large> (besökt 2021-01-06).

³ En förespråkare är exempelvis organisationen RFSL.

⁴ SMER 2013:1 s. 171.

⁵ SOU 2016:11 s. 445.

1.2 Syfte och frågeställningar

Det övergripande syftet med uppsatsen är undersöka om altruistiskt surrogatmödraskap kan infogas i det svenska rättssystemet. Avsikten är att undersöka om det är möjligt att på ett tillfredställande sätt skydda surrogatmodern och barnet vid en eventuell reglering av surrogatmoderskap i Sverige.

I uppsatsen identifieras vidare problem som kan uppstå inför en framtida reglering. Slutligen är målet med uppsatsen även att komplexiteten i frågan om surrogatarrangemang tydligt ska framträda.

För att uppnå uppsatsens syften har följande frågeställningar formulerats:

- Hur ser dagens lagstiftning ut?
- Vilka problem kan uppstå inför en framtida reglering?
- Kan altruistiskt surrogatarrangemang regleras på så sätt att surrogatmodern och barnet får tillräcklig skydd?

De sista två frågeställningarna är de centrala för uppsatsen.

1.3 Avgränsningar

Uppsatsen syftar till att undersöka altruistiskt surrogatmödraskap och kommersiellt surrogatmödraskap kommer därför endast att beröras i periferin. Vidare fokuserar uppsatsen på svensk rätt. Det förekommer dock rättsfall från andra länder för att exemplifiera olika problem och situationer som kan uppstå.

I uppsatsen kommer till största del redogöras för surrogatarrangemang ur barnets och surrogatmoderns perspektiv och endast beröra de tilltänka föräldrarnas perspektiv marginellt.

Uppsatsen syftar till att undersöka om en reglering är möjlig i Sverige och därför kommer inte internationella privaträttsliga regler diskuteras då detta är utanför uppsatsens område.

Den rättspraxis som finns om surrogatarrangemang handlar nästan uteslutande om adoption och fastställande av föräldraskap efter surrogatarrangemang utomlands, vilket är utanför uppsatsens ämne.

1.4 Metod, material och forskningsläge

Uppsatsen har skrivits med rättsdogmatisk metod och med ett kritiskt perspektiv i övrigt. Rättsdogmatisk metod innebär, bland annat, att lagstiftning, rättspraxis, lagförarbeten och doktrin används för att redovisa gällande rätt på ett område. Utgångspunkten vid användning av den rättsdogmatiska metoden är principerna för användandet av de allmänt accepterade rättskällorna.⁶ Genom att välja ett kritiskt perspektiv i övrigt kan jag bemöta ämnet från olika synvinklar vilket är en fördel då surrogatarrangemang är ett komplext ämne.

Eftersom surrogatarrangemang är oreglerat i svensk rätt förekommer det sparsamt med hänvisningar till rättsregler.

I uppsatsen har jag använt mig av slutbetänkandet SOU 2016:11 ”*Olika vägar till föräldraskap*”. Vidare har jag använt mig av 2013 års rapport ”*Assisterad befruktning – etiska aspekter*” från Statens medicinsk-etiska råd (SMER), för att framhålla de etiska aspekter som föreligger vid surrogatarrangemang. Jag är medveten om att SMER inte är en rättskälla i traditionell mening, men rapporten har spelat en viktig roll för området och den har därför använts.

NJA 2006 s. 505 har även anförts för att belysa de problem som uppstått i Sverige på grund av att surrogatarrangemang är oreglerat. Rättspraxis från

---

⁶ Se Kleineman (2018) s. 21.

utlandet har också använts för att exemplifiera och belysa de juridiska problem som kan uppstå vid surrogatarrangemang.

Forskningsutbudet på området är begränsat då det inte finns någon lagstiftning på området. För att undersöka ämnet har det varit nödvändigt att inte enbart använda juridisk doktrin utan även andra källor har varit relevanta. Surrogatarrangemang inbegriper ett antal frågor om vad som är etiskt godtagbart, vilket måste hållas isär ifrån vad som är tillåtet inom juridiken.⁷ Källor inom bland annat områdena etik och filosofi har använts för att undersöka vad som är godtagbart ur ett etiskt perspektiv.

Ytterligare material som använts i uppsatsen är författat av Kutte Jönsson, Kajsa Ekis Ekman, Mägi Erik, Åke Saldeen, Anna Singer, Stoll Jane och Zimmerman Lina-lea.

1.5 Begreppsförklaring

Begreppen surrogatmoderskap respektive surrogatarrangemang kommer användas synonymt i uppsatsen för att variera språket. Med begreppen menas en situation där en kvinna upplåter sin kropp och blir gravid med den uttalade avsikten att efter barnets födelse lämna över barnet till ett annat par eller en annan person.

Med tilltänkt förälder avses den eller de som har för avsikt att ta emot barnet från surrogatmodern och bli barnets förälder efter dess födsel.

1.6 Disposition

Uppsatsen är indelad i sju kapitel. Efter inledningskapitlet följer kapitel två som inleds med en redogörelse för vad surrogatmoderskap innebär och lagstiftningen på området.

---

⁷ SMER 2013:1 s. 105.

Kapitel tre tar upp olika situationer där problem kan uppstå till följd av att surrogatmoderskap är oreglerat i Sverige.

I kapitel fyra, fem och sex diskuteras surrogatarrangemang ur tre olika aspekter. Fjärde kapitlet diskuterar etiska aspekterna av surrogatarrangemang. Kapitlet behandlar bland annat kvinnans rätt till självbestämmande och om surrogatarrangemang är etiskt godtagbart ur barnets perspektiv. Femte kapitlet går igenom barnperspektivet vid surrogatarrangemang och diskuterar huruvida det är förenligt med barnets bästa. Sjätte kapitlet fokuserar på avtalet kring surrogatarrangemang. Kapitlet behandlar frågor som aborträtt, ångerrätt och ersättning.

Uppsatsen avslutas med en analys där frågan om en reglering av surrogatarrangemang är möjlig analyseras ur surrogatmodern och barnets perspektiv. En diskussion förs även om vad som bör vara vägledande i arbetet med en framtida lagstiftning om surrogatmoderskap.

2. Surrogatmoderskap och lagstiftningen i Sverige

2.1 Vad är surrogatmoderskap?

Surrogatmoderskap innebär att en kvinna upplåter sin kropp och blir gravid med den uttalade avsikten att efter födseln överlämna barnet till ett annat par eller en annan person. Det som skiljer surrogatmoderskap från andra metoder inom assisterad befruktning är att det krävs en aktiv medverkan under en längre tid från en tredje person, en person som annars inte skulle vara inblandad i processen.⁸

Surrogatmoderskap kan ha olika former. Den enklaste formen kallas partiellt surrogatmoderskap. Partiellt surrogatmoderskap innebär att surrogatmoderns egna ägg används och att befruktning sker inuti kroppen genom insemination. Surrogatmodern har i dessa fall ett genetiskt släktskap med barnet. Den andra formen, fullständigt surrogatmoderskap, innebär att ett befruktat ägg förs in i surrogatmoderns livmoder. Surrogatmodern har vid fullständigt surrogatmoderskap ingen genetiskt koppling till barnet.⁹

2.1.1 Altruistiskt eller kommersiellt surrogatmödraskap

Det finns två olika sorters surrogatmoderskap, altruistiskt och kommersiellt. Vid altruistiskt surrogatmoderskap utgår ingen ersättning utöver eventuella kostnader direkt relaterade till graviditeten. Altruistiska motiv är oftast att hjälpa en barnlös närstående eller vän att skaffa barn. Vid kommersiellt surrogatmoderskap får surrogatmodern inte bara ersättning för kostnader i samband med graviditeten utan också betalning för att hon ställer upp som

---

⁸ SMER 2013:1, s. 154.

⁹ SMER 2013:1, s. 155.

surrogatmoder. Vid kommersiella surrogatarrangemang är ekonomiska intressen en stor drivkraft.¹⁰ Vissa anser att altruistiskt surrogatmoderskap inte är möjligt i praktiken.¹¹ Detta kommer diskuteras vidare längre ner i uppsatsen.¹²

2.2 Lagstiftningen i Sverige

Surrogatarrangemang kan inte lagligen ingås i Sverige, samtidigt som det inte är straffbart om ett sådant avtal har ingåtts här i Sverige eller utomlands. Svensk sjukvård får alltså inte hjälpa till med assisterad befruktning vid surrogatarrangemang men det finns inga förbud mot att surrogatmödrskap genomförs i Sverige med heminsemination¹³ eller mot att söka sig utomlands för att ingå surrogatarrangemang. En kriminalisering har inte ansetts nödvändig då det har ifrågasatts om det skulle vara ett effektivt medel för att motverka fenomenet.¹⁴ Det faktum att området är oreglerat trots att surrogatarrangemang förekommer, medför att barn tillkommer på ett sätt som juridiken inte tillåter.

Avtal om surrogatarrangemang är inte giltiga enligt svensk rätt.¹⁵ Detta innebär att surrogatmodern kommer att fastställas som rättslig mor enligt moderskapspresumtionen som kommer redogöras för här nedan.¹⁶ Det rättsliga föräldraskapet kan dock ändras genom att de tilltänkta föräldrarna ansöker om adoption enligt svenska lagregler för att bli rättsliga föräldrar.¹⁷ Avtal om att i framtiden godkänna adoption mellan surrogatmodern och de tilltänkta föräldrarna är dock inte giltiga enligt svensk rätt.¹⁸

---

¹⁰ SMER 2013:1 s. 156.

¹¹ Ekman (2011), s. 164.

¹² Se avsnitt 6.5.

¹³ Mägi & Zimmerman (2015) s.165.

¹⁴ Prop. 2001/02:89, s. 55.

¹⁵ Singer (2019a) s. 54.

¹⁶ Se avsnitt 2.2.1.

¹⁷ Mägi & Zimmerman (2015) s. 190.

¹⁸ Mägi & Zimmerman (2015) s. 165.

2.2.1 Moderskapspresumtionen

Svensk lagstiftning erkänner idag bara den som har fött barnet som dess moder. Före år 2002 fanns det inte i svensk rätt någon regel om moderskapet. Istället gällde den oskrivna principen ”*mater semper certa est*” (det är alltid säkert vem som är moder) då ”*mater est quam gestatio demonstrat*” (modern är den som födandet visar). Genom att äggdonation tilläts i Sverige ansågs det nödvändigt att införa en regel om moderskapet när barnet tillkommit genom adoption. Moderskapspresumtionen lagfästes då delvis i 1 kap 7 § föräldrabalken (FB) som stadgar att vid äggdonation är den kvinna som föder barnet mor i rättslig mening.¹⁹ Det har fastslagits att den lagfästa moderskapspresumtionen även gäller surrogatmoderskap, vilket innebär att surrogatmodern blir rättslig mor till barnet vid födseln.²⁰

2.3 SMER rapport 2013:1 och SOU 2016:11

Statens medicinsk-etiska råd (SMER) utkom med rapporten ”*Assisterad befruktning – etiska aspekter*” år 2013. Samtliga i rådet ansåg att kommersiellt surrogatmoderskap inte skulle vara tillåtet. Majoriteten i rådet ansåg att altruistiskt surrogatmoderskap kunde vara etiskt godtagbart under vissa förutsättningar. Kriterierna bestod bland annat i att det skulle föreligga en nära relation med surrogatmodern och de tilltänkta föräldrarna. En annan förutsättning var att en omsorgsfull medicinsk och psykologisk lämplighetsprövning av både de tilltänkta föräldrarna och surrogatmodern skulle göras. Endast en minoritet av rådet ansåg att alla former av surrogatmoderskap inte borde tillåtas.²¹

Inför slutbetänkandet 2016:11 ”*Olika vägar till föräldraskap*” (hädanefter benämnd ”utredningen”) gjordes en undersökning med utgångspunkten i om altruistiskt surrogatmoderskap skulle tillåtas i Sverige. Utredningen kom

---

¹⁹ Singer, (2019a) s. 37f.

²⁰ Prop 2001/02:89 s. 55.

²¹ SMER 2013:1 s. 171f.

fram till att altruistiskt surrogatmoderskap inte bör tillåtas inom svensk hälso- och sjukvård.²² Inställningen följdes i prop. 2017/18:155 ”*Modernare regler om assisterad befruktning och föräldraskap*”.

---

²² SOU 2016:11 s. 445.

3. Problem som uppstår till följd av det oreglerade området

Här nedan kommer redogöras för problem som uppstår till följd av det oreglerade området. I nuläget är som ovan nämnt surrogatmoderskap oreglerat i Sverige. Det förekommer emellertid att svenskar åker utomlands och ingår surrogatarrangemang eller utför heminsemination. Följden av detta blir att svenska myndigheter och domstolar måste hantera frågor som den svenska regleringen inte är anpassad för.²³

Ett annat problem som kan uppstå när par beger sig utomlands för att ingå surrogatarrangemang är att barnet inte alltid får vetskap om sitt ursprung då anonym donation kan ha tillämpats. Det kan även vara värdefullt för ett barn att få reda på vem som varit dess surrogatmoder vilket inte alltid är fallet om surrogatarrangemang sker i utlandet. När surrogatarrangemang ingås i utlandet kan det vidare ta tid innan det rättsliga föräldraskapet fastställs, vilket kan innebära osäkerhet för barnet under en period.²⁴

Om Sverige skulle införa en reglering som helt förbjuder surrogatmödraskap skulle det förmodligen inte hindra människor från att ingå surrogatarrangemang utomlands.²⁵ Frågan är om ett tillåtande av surrogatmödraskap hade varit lösningen på problemet. Vid en reglering av surrogatmoderskap i Sverige hade det varit viktigt att väga de olika intressena mot varandra. Ur barnets perspektiv är det viktigt med tydliga regler för att kunna säkra barnets rätt till ursprung. Samtidigt är det viktigt att kunna se till att både barnet och surrogatmodern skulle skyddas vid lagstiftningen.

---

²³ SOU 2016:11 s. 460.

²⁴ SMER 2013:1 s. 101f.

²⁵ Singer, "Mater semper certa est"? s. 430.

3.1 NJA 2006 s. 505

Rättsfallet NJA 2006 s. 505 belyser frågan om surrogatmoderskapets komplexitet. Fallet handlade om ett svenskt par som önskade att bli föräldrar. Kvinnan i paret kunde dock inte bära ett barn i sin livmoder och mannens syster ställde därför upp som surrogatmoder. Inseminationen skedde i Finland med ett befruktat ägg. När barnet väl var fött ansökte mannen om faderskap och fick ensam vårdnad om barnet då det kunde bevisas att han var barnets genetiska fader. Ett år senare ansökte mannens fru om adoption i tingsrätten och både fadern och surrogatmodern samtyckte till adoptionen.

Paret separerade ett tag senare vilket ledde till att mannen drog tillbaka sitt samtycke till adoption i hovrätten. Kvinnans adoptionsansökan avslogs därmed. Kvinnan överklagade senare till HD och yrkade dessutom på fastställande av moderskap. HDs majoritet avslog ansökan med motiveringen att det är en grundläggande princip att samtycke ska föreligga vid tidpunkten då adoptionen prövas. HD fastställde inte heller moderskapet.

Två domare var dock skiljaktiga. De ansåg att syftet med adoptionen var att den tilltänka moderns rättsliga föräldraskap skulle stå i jämförelse med hennes genetiska och faktiska utövande föräldraskap. De ville godkänna adoptionen utifrån barnets bästa.

Fallet slutade alltså med att barnets rättsliga föräldrar utgjordes av ett syskonpar. Åke Saldeen, professor emeritus i civilrätt, menar i anledning av rättsfallet, att förbudet mot surrogatmödraskap bör omprövas i syfte att få en rimlig lösning av föräldraskapsfrågan eftersom metoden faktiskt används.²⁶

---

²⁶ Saldeen s. 132.

I följande tre kapitel kommer surrogatarrangemang redogöras för ur några olika infallsvinklar för att undersöka ämnet och visa på olika situationer som lagstiftaren skulle behöva ta hänsyn till inför en framtida eventuell reglering av surrogatmödraskap i svensk lagstiftning. Ambitionen är inte att redovisa situationer som kan uppstå uttömmande, utan endast ett antal frågeställningar kommer beröras som behöver utredas inför en framtida eventuell reglering. Vidare kommer följande avsnitt undersöka om en reglering av altruistiskt surrogatmoderskap ger surrogatmodern och barnet tillräckligt skydd.

4. Etiska aspekter

4.1 Inledning

Vid sidan av de rent juridiska frågorna, för surrogatarrangemang med sig ett antal etiskt problematiska aspekter. Nedan kommer några av de etiska frågor som blir aktuella vid surrogatmödraskap undersökas med syftet att ge en bild av varför surrogatarrangemang är svårt att reglera.

4.2 Ur surrogatmoderns perspektiv

4.2.1 Kvinnans rätt till självbestämmande

När frågan om surrogatmödraskap diskuteras lyfts ofta kvinnans rätt till självbestämmande fram som en av de viktigaste principerna. Enligt principen ska var och en ha rätt att bestämma över sitt eget liv och kunna leva i enlighet med sina värderingar och önskemål.²⁷ Intressant beträffande detta är att vissa kommer fram till att surrogatmödraskap bör vara olagligt på grund av kvinnans rätt till självbestämmande, medan andra anser motsatsen, att surrogatmoderskap bör vara tillåtet med hänsyn till kvinnans rätt till självbestämmande. Här nedan följer en redogörelse av de båda ståndpunkterna.

4.2.1.1 Rätten till självbestämmande innebär att surrogatmoderskap ska vara tillåtet

SMER framhåller att den humanistiska människosynen innebär att människan har fri vilja, ansvar och mänsklig värdighet. Vidare förutsätter den att människor kan välja fritt på basis av sitt förnuft, egna etiska överväganden och är beredda att ta ansvar för sina beslut.²⁸ Utredningen anför att en del av denna människosyn är rätten till självbestämmande.²⁹

---

²⁷ SMER 2013:1 s. 114.

²⁸ SMER (2018). s. 33.

²⁹ SOU 2016:11 s. 416.

Detta skulle tala för att vuxna och psykiskt friska kvinnor bör kunna välja om de vill vara surrogatmödrar så länge det föreligger ett frivilligt och informerat samtycke och att det inte i övrigt finns starka skäl som talar mot detta.³⁰

Filosofen Kutte Jönsson anser att kvinnans rätt att få bestämma över sin egen kropp är viktigare än de negativa effekter som surrogatmödrskapet kan få.³¹ Vidare anför Jönsson att om surrogatarrangemanget är frivilligt, har tillkommit genom samtycke och om barnet inte skulle skadas finns det ingen anledning till att inte tillåta det.³²

4.2.1.2 Rätten till självbestämmande innebär att surrogatmoderskap ska vara otillåtet

För att kunna utöva självbestämmande krävs det att man är väl informerad.³³ SMER anför att det kan bli svårt att lämna ett informerat samtycke vid surrogatmödrskap då surrogatmoderskapet innebär omfattande psykologiska och sociala åtaganden med delvis okända konsekvenser. Vidare anför SMER att det finns risk att kvinnor känner sig pressade att hjälpa en närstående, varför graden av frivillighet kan ifrågasättas. Risken hade enligt SMER, kunnat avhjälpas med en omsorgsfull lämplighetsprövning för att utesluta att påtryckningar är en bakomliggande orsak och att det inte finns några andra bakomliggande motiv.³⁴

Journalisten Kajsa Ekis Ekman menar att kvinnor inte kan lämna ett fullständigt informerat samtycke vid surrogatmödrskap. Hon anser därför att rätten till självbestämmande bör begränsas eftersom att ett informerat samtycke inte kan lämnas, vilket rätten till självbestämmande är beroende av.³⁵

---

³⁰ SOU 2016:11 s. 417.

³¹ Jönsson, (2003), s. 219 ff.

³² Jönsson, (2003), s. 97.

³³ SMER 2013:1 s. 115.

³⁴ SMER 2013:1 s. 168.

³⁵ Ekman, (2011), s. 142ff.

Ett annat argument som framhålls beträffande att surrogatmoderskap ska vara otillåtet med hänsyn till kvinnans rätt till självbestämmande är att surrogatmoderskapet innebär restriktioner i kvinnans liv. Det kan röra sig om restriktioner gällande exempelvis rökning, alkoholintag, mediciner, alkohol, kost eller fritidsaktiviteter.³⁶

4.2.2 Är riskerna som surrogatmodern tar godtagbara?

Lagstiftaren har också att ta ställning till om de fysiska och medicinska riskerna som surrogatmoderskapet innebär är godtagbara.

Surrogatmoderskap innebär inte större medicinska risker än vad de andra behandlingarna som redan är tillåtna i Sverige medför.³⁷ Frågan är om det är godtagbart att riskerna bärs av en person som inte ska vara förälder till barnet.³⁸

Det är som sagt tillåtet med andra metoder som innebär medicinska risker så som organdonation. SMER framhåller, att surrogatmoderskapet dock är ett mer omfattande socialt och psykologiskt åtagande samtidigt som det inte finns forskning på de långsiktiga konsekvenserna för surrogatmodern.³⁹ Dessutom är det möjligt vid organdonation att rädda någons liv, vilket inte är fallet vid surrogatmoderskap.

Av stor vikt är också att ta ställning till om det är godtagbart ur surrogatmoderns perspektiv att hon ska utsättas för de risker som en graviditet och förlossning innebär. Även de psykologiska risker som följer

---

³⁶ Stoll, (2013), s. 87-88.

³⁷ SOU 2016:11 s. 368.

³⁸ https://lakartidningen.se/wp-content/uploads/OldWebArticlePdf/1/15828/LKT1103s68_69.pdf (besökt 2021-01-06).

³⁹ SMER 2013:1 s. 168.

med surrogatmoderskapet är inte heller helt klarlagda.⁴⁰ Forskning på att en graviditet innebär risker är däremot väl klarlagda.⁴¹

Vid en eventuell reglering hade det varit viktigt att se till surrogatmodern skulle få psykologiskt stöd inför, under och efter graviditeten för att säkerställa hennes psykiska hälsa.

4.3 Ur barnets perspektiv

Vissa anser att surrogatarrangemang kränker barnets värdighet som människa, då barnet ses som saker som kan överlåtas. Argument har vidare framförts att surrogatarrangemang strider mot människovärdesprincipen då barnet används som ett medel för att lösa någon annans problem och att ingen människa bör kunna göras till gåva åt någon annan.⁴²

Surrogatarrangemang förstärker vidare tendenser till att egna barn ses som en rättighet.⁴³

Lagstiftaren har vid en framtida reglering att utreda om altruistiskt surrogatmödraskap går att reglera på ett sådant sätt att det kan anses som etiskt försvarbart ur barnets perspektiv. Här nedan fortsätter diskussion om surrogatarrangemang ur barnets perspektiv med utgångspunkt i barnets bästa.

---

⁴⁰ SMER 2013:1 s. 102.

⁴¹ SMER 2013:1 s. 58 ff.

⁴² SOU 2016:11 s. 395f.

⁴³ SOU 2016:11 s. 436.

5. Barnets bästa

Vid en undersökning inför att eventuellt införa surrogatmödraskap i svensk lagstiftning är det viktigt att undersöka om surrogatarrangemang är förenligt med barnets bästa. Det blivande barnet är den mest oskyddade parten och det är därför särskilt angeläget att samhället bevakar barnets intressen.⁴⁴

Vid åtgärder som rör barn, ska barnets bästa alltid sättas i främsta rummet.

⁴⁵ Detta är en av barnkonventionens grundläggande principer. ⁴⁶

Barnkonventionen gäller som svensk lag sedan den 1 januari 2020.⁴⁷

I barnkonventionens artikel 7 betonas individens rätt till kännedom om sitt ursprung. Konventionens artikel 8 slår vidare fast att barnets rätt till identitet ska respekteras. Artikel 8 skulle också kunna anföras som stöd för att barnet ska ha rätt till information om sitt genetiska ursprung.⁴⁸ Rätten till kännedom om sitt genetiska ursprung kan vara viktig ur såväl ekonomiska, medicinska, psykologiska och etiska aspekter.⁴⁹

Det saknas idag långsiktiga studier på hur barn som är födda genom surrogatarrangemang mår psykiskt av vetskapen om sitt ursprung. De flesta barn i Sverige som tillkommit genom surrogatarrangemang är fortfarande unga och det hade varit nödvändigt att följa barnen under lång tid för att kunna dra säkra slutsatser.⁵⁰ Den forskning som har gjorts på barn tillkomna via assisterad befruktning verkar tyda på att avsaknaden av genetisk koppling till sina juridiska föräldrar inte påverkar barnet på ett betydande negativt sätt jämfört med andra barn.⁵¹

---

⁴⁴ SMER 2013:1 s. 158.

⁴⁵ Art. 3 Barnkonventionen.

⁴⁶ UNICEF (2008), s. 47.

⁴⁷ SFS 2018:1197;lag (2018) om Förenta Nationernas konvention om barnets rättigheter.

⁴⁸ Singer, (2019b), s. 110.

⁴⁹ Singer, (2019b), s. 110f.

⁵⁰ SOU 2016:11 s. 653.

⁵¹ Prop. 2017/18:155 s. 25.

Ett annat argument som diskuterats är att barn födda genom surrogatarrangemang kan känna förvirring över sin identitet. De kanske kommer att undra vem deras ”riktiga” moder är. Är det kvinnan som utövar det sociala föräldraskapet, kvinnan som burit barnet i sin mage eller kvinnan som donerat ägget? ⁵² Vid en eventuell reglering av surrogatmoderskap i Sverige hade det varit viktigt att tillgodose barnets rätt till sitt ursprung och det hade också varit angeläget att klargöra vad detta ska omfatta.

Utredningen konstaterar att ett tillåtande av surrogatarrangemang i Sverige skulle innebära att barnets rättigheter stärks gällande frågan om att de har rätt att söka information om sitt ursprung. Det framstår som en självklarhet att en sådan rätt skulle finnas om surrogatmoderskap reglerades i svensk rätt.⁵³ 1 kap 15 § FB stadgas exempelvis att ett barn som har tillkommit genom befruktning eller insemination utanför kroppen med andra könsceller än föräldrarnas egna har rätt att bli upplysta om förhållandet.

Utredningen lyfter också fram att det inte finns tillräckligt med forskning på området. Det saknas bland annat studier på hur det går för barnen i de fall då surrogatarrangemang inte fullföljs på det sättet som var tänkt om till exempel någon av parterna ångrar sig. Men det får anses uppenbart att barnen kan fara illa vid en sådan situation.⁵⁴

Civilrättsprofessorn Anna Singer, anser att regleringen borde utformas på så sätt att den i största möjliga mån skyddar barnets intresse av att få ett rättsligt föräldraskap fastställt. Singer anser dessutom att det inte är barnets börda att bära att det har tillkommit på ett sätt som juridiken inte tillåter.

Vidare anförs att dagens reglering innebär att enskilda barns välfärd kommer att offras på grund av oklara principer. Singer anser därför att det är dags att skapa ett regelsystem som gör det möjligt att bekräfta de familjer

---

⁵² Stoll, (2013) s. 75.

⁵³ SOU 2016:11 s. 411.

⁵⁴ SOU 2016:11 s. 413.

även i de fall barn inte skapats på det sätt vi tänkt oss. Dessutom hade en annan inställning medfört att vi hade återvänt till den situationen vi hade i Sverige för hundra år sedan, då barn födda utom äktenskapet ansågs som oäkta och i ett rättsligt hänseende fick bära bördan av att de tillkommit på ett sätt som samhället ogillade.⁵⁵

---

⁵⁵ Singer 2006/07, s. 428 ff.

6. Avtalet

6.1 Inledning

Nedan ska utformningen av avtal vid surrogatarrangemang diskuteras.

Utgångspunkten vid surrogatarrangemang är att surrogatmodern ger sitt samtycke till att befruktas, går igenom graviditet och förlossning och sedan lämnar barnet till de tilltänkta föräldrarna. De tilltänkta föräldrarna åtar sig att ta emot barnet efter förlossningen och även stå för eventuella kostnader som kan uppstå kring graviditeten. Då surrogatarrangemang är komplext är det många situationer som kan uppstå. Det kan till exempel vara så att surrogatmodern ångrar sig och vill göra abort eller att de tilltänkta föräldrarna inte längre vill ta emot barnet på grund av att barnet har ett funktionshinder.

Vissa anser att det är avtalsfrihet som ska gälla vid surrogatarrangemang. Grunden bakom detta argument är att vuxna ska vara fria att ingå kontrakt och att avtal ska hållas. Det starkaste argumentet mot avtalsfrihet är att det inte är möjligt att skydda de potentiellt svagare parterna.⁵⁶

6.2 Rätten till abort

En fråga att utreda inför en eventuell reglering av surrogatmoderskap är hur aborträtten skulle ställa sig mot surrogatavtalet om surrogatarrangemang var tillåtet i Sverige.

I Sverige har en kvinna rätt till självbestämmande över sin egen kropp. Om hon blir gravid men inte kan eller vill fullfölja graviditeten har hon rätt till abort enligt 1 § abortlagen (1974:595), så länge fostret inte är livsdugligt. På samma sätt kan inte en abort ske utan kvinnans samtycke.⁵⁷

---

⁵⁶ Stoll (2013) s. 84.

⁵⁷ Lönnheim, abortlagen (1974:595) kommentar till 1 §, Juno (besökt 2021-01-06).

Vid utländska surrogatkliniker är det vanligt att aborträtten avtalas bort⁵⁸ men detta skulle i svensk rätt inte vara möjligt då aborträtten står sig starkare och kvinnan har rätt att bestämma över sin egen kropp.⁵⁹

Frågan om det är möjligt att genomdriva ett avtal om abort mot betalning i domstol har prövats i RH 2004:41. Fallet handlade om en kvinna som väcker talan angående en revers där motparten (mannen) hade förbundit sig att utge 25 miljoner kronor till kvinnan mot att hon aborterade de tvillingfoster hon bar på. Mannen betalade inte ut pengarna, varpå kvinnan yrkade på fullgörelse av reversen. Mannen ansåg att skuldebrevet inte kunde prövas rättsligt, eftersom det stred mot goda seder, och därmed borde avvisas.

Hovrätten ansåg att *pactum turpe* förelåg och att käromålet därför skulle avvisas. En talan, som grundar sig på avtal, ska avvisas om avtalets innehåll är av otillbörlig karaktär samt om det strider mot antingen lag eller goda seder (NJA 1992 s. 299 och NJA 1997 s. 93). Det finns ingen lagregel som förbjuder avtal om avbrytande av havandeskap mot ersättning och avtalet ansågs således inte strida mot någon lagregel. En prövning av kvinnans yrkande skulle dock strida mot goda seder, då rättsordningen i så fall skulle medverka till att ett beslut om abort endast blir en fråga om ekonomisk ersättning, istället för de etiska och medicinska övervägandena som bör förekomma vid abort. Enligt hovrättens mening var det uppenbart att reversen var av otillbörlig karaktär, att den var ogiltig och saknade rättsverkan eftersom den stred mot goda seder. Hovrätten avvisade därför kvinnans käromål.

Det ansågs således inte möjligt i svensk rätt att driva igenom en talan om abort mot betalning i domstol.

---

⁵⁸ Se tex. <https://www.svt.se/nyheter/granskning/ug/ratten-till-abort-forhandlas-bort-for-surrogatmammorna> (besökt 2021-01-06).

⁵⁹ SMER, (2018) s. 43f.

6.3 Om surrogatmodern vill behålla barnet

Det finns en risk att surrogatmodern ångrar sig och vill behålla barnet efter födseln. Vad ska hända i sådana situationer?

Detta har tidigare hänt i exempelvis fallet ”Baby M”. Fallet handlade om paret Stern som inte kunde bli gravida på egen hand och därför vände sig till en surrogatförmedling i New York. Mr Stern ingick avtal med Mrs Whitehead som innebar att hon skulle vara surrogatmoder till Mr Sterns barn och att Mrs Stern sedan skulle adoptera barnet. Mrs Whitehead överlämnade barnet, trots att hon egentligen hade ångrat sig, till paret Stern.

Mrs Whitehead blev kort därefter deprimerad, på grund av saknaden av sitt barn och bad paret Stern att få ha barnet hos sig en vecka för att lindra sorgen. Paret Stern gick med på det, men det dröjde länge innan de kunde få tillbaka sitt barn. Mrs Whitehead flydde till Florida med sin familj och barnet och det dröjde fyra månader innan barnet, med hjälp av polisen, kunde återföras till paret Stern.

Domstolen ansåg att det var ett adoptionsavtal som hade slutits, trots att det egentligen inte förelåg något sådant. Vidare ansåg domstolen att avtalet var förbjudet, men trots det, fick paret Stern vårdnaden om barnet. Domstolen bestämde sig för att bortse från avtalet och istället se till vad som var barnets bästa. Paret Stern var enligt domstolen bäst lämpade som föräldrar.⁶⁰

Detta rättsfall visar tydligt att det kan uppstå problem mellan parterna om surrogatmodern ändrar sig efter födseln.

I utredningen dras slutsatsen att en reglering som tvingar surrogatmodern att lämna ifrån sig barnet skulle kunna ses som ett förtida avtal om adoption vilket inte är tillåtet.⁶¹ Vid en adoption ska samtycke från kvinnan som fött

---

⁶⁰ In re Baby M, 537 A. 2d 1227, 109 (N.J. 02/03/1988).

⁶¹ SOU 2016:11 s. 449.

barnet inhämtas sedan hon återhämtat sig tillräckligt efter födseln enligt 4 kap 9 § FB. Det skulle anses oförenligt med kvinnans rätt till självbestämmande att en kvinna ska behöva lämna ifrån sig ett barn hon burit mot sin egen vilja. I utredningen anses att det måste finnas en reell möjlighet för surrogatmodern att under en tid efter förlossningen välja att behålla barnet.⁶²

Det är också tänkbart att det uppstår en situation där surrogatmodern lämnar ifrån sig barnet och sedan ångrar sig. Går det överhuvudtaget att lösa problemet regleringsvägen om surrogatmodern ångrar sig efter att barnet lämnats över? Kan en domstol i en sådan situation få avgöra vem som ska vara barnets förälder? Utredningen anför att det i huvudsak finns två skäl till att detta inte vore en bra lösning. För det första anføres att det inte är önskvärt att föräldraskapet är obestämt under tiden en domstolsprocess pågår. För det andra måste det i en sådan situation klargöras vem som ska vara vårdnadshavare under processens gång. Det brukar anses som barnets bästa att inte utsättas för förändringar och separationer och då lär detta innebära att barnet under processen får stanna hos de tilltänkta föräldrarna. Om de tilltänkta föräldrarna inte uppvisar några brister i föräldraskapet kan det antas att barnet kommer få stanna hos dem. Detta skulle i praktiken innebära att surrogatmodern genom att lämna ifrån sig barnet kraftigt minskar sina möjligheter att ångra sig. Utredningen menar att detta i sin tur kan leda till att ångerrätten blir illusorisk, eller att surrogatmödrar som är osäkra känner sig tvingade att behålla barnet under hela ångertiden. En fördröjning av överlämnande av barnet kan även befaras skada anknytningen mellan de tilltänkta föräldrarna och barnet.⁶³

---

⁶² SOU 2016:11 s. 449.

⁶³ SOU 2016:11 s. 438.

6.4 Om de tilltänkta föräldrarna ångrar sig

Det uppstår problem om vem som ska vara barnets rättsliga föräldrar om de tilltänkta föräldrarna ändrar sig under graviditetens gång eller strax efter.

Något som visar att detta problemet förekommer i praktiken är det omtalade rättsfallet baby Gammy. Fallet handlade om ett tvillingpar födda av en thailändsk surrogatmoder åt tilltänkta föräldrar från Australien. Tvillingparet bestod av en flicka och en pojke som föddes i slutet av 2013. Den tilltänka pappans sperma användes, tillsammans med ett ägg från en donator. Förhållandena i fallet är omtvistade men först sades det i media att det under ett ultraljud framkom att pojken, Gammy, hade Down syndrom och hjärtproblem, vilket ledde till att de tilltänkta föräldrarna ville att surrogatmodern skulle göra en selektiv abort för att ta bort Gammy. Surrogatmodern vägrade att göra abort och det slutade med att de tilltänkta föräldrarna lämnade Gammy i Thailand efter födseln och tog med sig den friska dottern hem.⁶⁴

En annan situation som kan aktualiseras är om surrogatmodern föder exempelvis tvillingar och de tilltänka föräldrarna bara avser att ta emot ett barn. Sådana situationer sätter surrogatmodern och hennes eventuella partner i en svår situation. Utredningen anser att det inte är rimligt att personer som samtyckt till surrogatarrangemanget ges möjlighet att slippa ifrån föräldraansvar. Vidare anförs att en surrogatmoder inte bör kunna bli rättslig mor mot sin vilja samtidigt som barnet en har rätt till föräldrar. Inför en framtida eventuell reglering måste lagen ges en sådan utformning att de tilltänkta föräldrarna inte i efterhand kan ångra att föräldraskapet ska överföras till dem, om surrogatmodern fortfarande vill att föräldraskapet ska

---

⁶⁴ <https://www.bbc.com/news/world-asia-28617912> (besökt 2021-01-06).

överförs det vill säga. Ett sådant problem hade dock kunnat minska genom att parterna genomgår rådgivning innan behandling påbörjas.⁶⁵

Ytterligare situation som skulle kunna uppstå är att den eller de tilltänkta föräldrarna dör under graviditetens gång. Surrogatmodern har inte haft avsikten att ta hand om barnet och frågan är vem eller vilka barnets rättsliga föräldrar ska vara i sådana situationer.⁶⁶

6.5 Ersättning

När reglering av surrogatarrangemang tidigare har diskuterats i Sverige har det varit tydligt att om surrogatarrangemang skulle bli tillåtet i svensk lag, är utgångspunkten altruistiskt surrogatmoderskap och inte kommersiellt.⁶⁷

Altruistiskt surrogatmödraskap innebär som tidigare beskrivits att det sker utan ekonomisk kompensation och att endast kostnader som är hänförliga till graviditeten ersätts. Sådana kostnader kan bestå i till exempel ersättning för sjukhusbesök och för förlorad arbetsinkomst.⁶⁸

Ekman anser att kommersiellt och altruistiskt surrogatmoderskap är olika grader på samma skala. Vidare anför Ekman att om altruistiskt surrogatmödraskap legaliseras så ökar risken för en svart handel.⁶⁹ SMER lyfter också fram i sin rapport att om altruistiskt surrogatmödraskap tillåts i Sverige så finns det en risk för en glidning mot kommersiella former. Det finns nämligen en risk att surrogatmoderskapet ”kommersialiseras” om surrogatmodern erbjuder eller kräver kompensation av något slag. Vid en sådan situation ökar även risken för att barn ses som en handelsvara.⁷⁰ Stoll anför att vid altruistiskt surrogatmödraskap rör det sig inte om barnhandel då inga pengar betalas förutom graviditetsrelaterade kostnader. Utan ett köp

---

⁶⁵ SOU 2016:11 s. 440.

⁶⁶ SOU 2016:11 s. 440.

⁶⁷ SMER 2013:1 s. 171, SOU 2016:11 s. 378.

⁶⁸ SOU 2016:11 s. 385.

⁶⁹ Ekman (2011) s. 164.

⁷⁰ SMER 2013:1 s. 167.

eller försäljning skulle det vara svårt att kategorisera ett sådant kontrakt som ett kontrakt som reducerar barnet till en vara.⁷¹

En annan fråga som hade behövt regleras är exempelvis hur ansvarsfördelningen ska hanteras vid eventuella komplikationer under graviditeten.⁷² Det är även av intresse att utreda vem som ska stå för kostnaderna om surrogatmodern förlorar arbetsförmågan på grund av graviditetsrelaterade sjukdomar. Är det då de tilltänkta föräldrarna eller det allmänna som ska ersätta surrogatmodern? Vi har emellertid i Sverige ett system för ersättning på grund av förlorad arbetsinkomst enligt socialförsäkringsbalken (SFB). Under en graviditet kan ersättning utgå enligt 10 kap SFB i form av graviditetspenning eller enligt 12 kap SFB som föräldrapenning under graviditeten. Sjukpenning enligt avdelning C samma lag kan också vara aktuellt. Vid en eventuell reglering är det av intresse att utreda om surrogatmodern ska få ersättning för hela sin förlorade inkomst eller om den ersättning surrogatmodern har rätt till enligt SFB räcker? Det är också av intresse att utreda vem som ska vara ansvarig för ersättningen, om lagstiftaren kommer fram till att surrogatmodern har rätt till ersättning för hela inkomstbortfallet.

Det är också viktigt att ha i åtanke att om ansvaret läggs på de tilltänkta föräldrarna så utsätter det surrogatmodern för en risk att stå utan ersättning. Detta kan aktualiseras exempelvis om surrogatmodern drabbas av omfattande inkomstförlust och de tilltänkta föräldrarna saknar resurser.⁷³

---

⁷¹ Stoll (2013) s. 65.

⁷² SOU 2016:11 s. 396.

⁷³ SOU 2016:11 s. 443.

7. Sammanfattande analys

Uppsatsens första fråga om hur dagens reglering av surrogatmödraskap ser ut har besvarats i uppsatsens avsnitt 2.2. Här nedan kommer en analys göras för att besvara de centrala frågeställningarna, som angivits i inledningskapitlet.⁷⁴

7.1 Etiska aspekter

Surrogatarrangemang är ett komplext ämne på så sätt att det innehåller många etiska frågor. Rätten till självbestämmande talar å ena sidan för att en kvinna ska ha rätt att själv bestämma om hon vill ställa upp som surrogatmoder, å andra sidan kan det vara svårt att säkerställa ett informerat samtycke vid surrogatmoderskap. Rätten till självbestämmande inskränks vidare när kvinnan under graviditeten måste följa vissa restriktioner i sin livsstil.

Om surrogatarrangemang skulle regleras i Sverige hade det varit viktigt att klargöra att de tilltänkta föräldrarna inte kan styra över hur surrogatmodern ska leva sitt liv under graviditeten. En lämplighetsprövning av surrogatmodern hade istället kunnat vara en framkomlig väg för att säkerställa att hon inte till exempel röker under graviditeten. Att säkerställa ett informerat samtycke kan vara svårare att göra då det inte är möjligt för surrogatmodern att på förhand veta hur hon kommer känna efter genomgången graviditet och födsel.

Det är också angeläget att vid frågan om en eventuell reglering är möjlig resonera kring om det är godtagbart att surrogatmodern tar riskerna som en graviditet innebär. Det som talar emot att riskerna är godtagbara är att det inte finns forskning på de långsiktiga psykiska konsekvenserna för surrogatmodern. Surrogatmoderskap innebär visserligen inte i sig någon ny

---

⁷⁴ Se avsnitt 1.2.

metod inom assisterad befruktning. Skillnaden är dock att det är ett mer omfattande åtagande. Inför en reglering borde det säkerställas att surrogatmodern får tillgång till stöd av hälso- och sjukvården för att säkerställa hennes psykiska hälsa.

Ur barnets perspektiv finns flera etiska frågor som behöver analyseras. Det faktum att barn ses som saker som är överlåtbara och att barn används som medel för att lösa någon annans problem talar för att surrogatarrangemang inte är etiskt godtagbart ur barnets perspektiv.

7.2 Barnets bästa

Vidare är det viktigt att utreda om en reglering av surrogatarrangemang är förenligt med barnets bästa. Det som talar emot att surrogatarrangemang är förenligt med barnets bästa är att det idag saknas långsiktiga studier på hur barn födda genom surrogatarrangemang mår psykiskt av vetskapen om sitt ursprung. Den forskning som har gjorts visar dock på att avsaknaden av genetisk koppling till sina juridiska föräldrar inte påverkar barnet på ett betydande negativt sätt. Det har i debatten även anförts att barn födda genom surrogatarrangemang kan känna en förvirring över sin identitet och vem som är dess ”riktiga” moder. Om en reglering av surrogatarrangemang blir aktuell i Sverige hade det varit angeläget att klargöra vad barnets rätt till ursprung ska omfatta.

Det som talar för att surrogatarrangemang är förenligt med barnets bästa är att vid en svensk reglering hade barnet fått rätten att söka sitt ursprung. Faktumet att det kommer så pass många barn födda genom surrogatarrangemang till Sverige talar för att en reglering behövs för att tillgodose barnets bästa. Oavsett om surrogatarrangemang regleras i Sverige eller inte så har barnet samma rätt till en säker familjesituation som andra barn.

7.3 Avtalet

Vid en reglering är det många problem som kan aktualiseras beträffande avtalet kring surrogatarrangemang. Total avtalsfrihet är troligen inte en framkomlig väg vid en svensk reglering då den svagare parten, ofta surrogatmodern inte skyddas. Det hade därför varit av stor vikt att reglera normerna kring hur surrogatarrangemang skulle vara utformat.

Vid en framtida reglering hade det varit viktigt att ge kvinnan en rätt att ångra sig och göra abort under graviditetens gång och dels en rätt ångra sig och vilja behålla barnet efter dess födsel. För att ett surrogatarrangemang ska vara förenligt med kvinnans rätt till självbestämmande kan inte en reglering tvinga kvinnan att lämna bort sitt barn efter födseln. Vid en eventuell reglering måste det alltså finnas en möjlighet för surrogatmodern att under en tid efter förlossningen välja om hon vill behålla barnet.

Problem kan vidare uppstå om surrogatmodern skulle lämna barnet till de tilltänkta föräldrarna och sedan ångra sig. En tänkbar lösning är att det då är upp till en domstol att avgöra vem som ska vara barnets föräldrar.

Problemen med en sådan lösning är att föräldraskapet är obestämt under tiden då en domstolsprocess pågår, det måste också klargöras vem som ska vara barnets vårdnadshavare under processens gång. Om de tilltänkta föräldrarna är barnets vårdnadshavare under processen har de stor chans att få bli vårdnadshavare efter processens slut, vilket hade minskat surrogatmoderns reella chanser att ångra sig.

De tilltänkta föräldrarna borde inte ha samma rätt att ångra sig. För att surrogatarrangemang ska ge surrogatmodern tillräckligt med skydd är det viktigt att reglera de tilltänkta föräldrarnas skyldigheter. De tilltänkta föräldrarna borde varken kunna att tvinga surrogatmodern till att göra abort eller ha en möjlighet att ångra sig och inte vilja ta emot barnet efter födseln. Skulle föräldrarna ha en rätt att ångra sig så hade det drabbat surrogatmodern som kanske känt sig tvingad till att behålla barnet.

Ytterligare problem som kan uppstå, om än ovanliga, är om de tilltänkta föräldrarna dör under graviditetens gång. Vid framtida lagstiftning behövs en reglering för vem som ska vara barnets rättsliga förälder vid en sådan situation. Detta för att trygga barnet och surrogatmoderns rättigheter.

När surrogatarrangemang har diskuterats i Sverige har det varit med utgångspunkt i altruistiskt surrogatmoderskap. Vissa anser dock att altruistiskt surrogatmoderskap inte fungerar i praktiken. Vid en framtida reglering bör utredas vad kostnaderna ska bestå i och vad som ska ligga till grund för dessa för att hindra att surrogatarrangemanget glider över i kommersiella former. Det behövs också en reglering för vad som ska hända om surrogatmodern inte kan arbeta under graviditeten på grund av graviditetsrelaterad sjukdom och vem som ska vara ersättningsskyldig i sådant fall. Vidare är det viktigt att utreda inför en framtida reglering vem som ska stå för oväntade graviditetsrelaterade kostnaderna om de tilltänkta föräldrarna saknar resurser. Ersättningsfrågan är viktigt att utreda så att inte surrogatmodern drabbas negativt rent ekonomiskt av att ställa upp som surrogatmoder.

7.4 Avslutning

Om surrogatarrangemang skulle tillåtas i svensk rätt hade lagstiftaren varit tvungen att balansera främst surrogatmoderns och barnets rättigheter men också de tilltänkta föräldrarnas rättigheter. Detta tycks vara svårt att göra då surrogatarrangemanget innehåller så pass många olika aspekter att ta hänsyn till.

Balansgången för att skydda samtliga parter vid surrogatarrangemang är svår. Ur barnets perspektiv riskerar det oreglerade området svårigheter för barnet vid fastställandet av dess familjerättsliga status. Tillräcklig forskning på hur barnet mår senare i livet av vetskapen om dess ursprung är dock fortfarande liten. Ur surrogatmoderns perspektiv riskerar ett tillåtande av

surrogatmoderskap att hennes rätt till självbestämmande kränks. Vissa menar dock att kvinnans rätt till självbestämmande stärks genom tillåtande av surrogatmoderskap för kvinnan då får göra vad hon vill med sin kropp.

Det är svårt att balansera alla parter intressen för att få en reglering som ska fungera bra ur alla perspektiv och det är många intressen som ställs mot varandra. Till exempel kvinnans rätt till självbestämmande och föräldrarnas och barnets intresse av att surrogatmodern inte utsätter fostret för några risker.

Ur barnets perspektiv tror jag att det hade varit bra med en reglering för surrogatmödraskap i framtiden, förutsatt att forskningen visar att dessa barn inte tar skada. Ur surrogatmoderns perspektiv anser jag att surrogatmoderskap är svårt att reglera då det är förenat med många risker. Det är dels svårt att säkerställa att surrogatmodern är fri från påtryckningar och att ett informerat samtycke föreligger. Samtidigt som det inte finns tillräckligt med forskning på de långvariga psykiska effekterna. Avslutningsvis anser jag att om surrogatmoderskap ska tillåtas i Sverige i framtiden bör oberoende studier göras på de långvariga psykiska effekterna på surrogatmodern och barnet.

Käll- och litteraturförteckning

Källor

Propositioner

Prop. 2017/18:155 Regeringens proposition om modernare regler om assisterad befruktning och föräldraskap

Prop. 2001/02:89 Regeringens proposition om behandling av ofrivillig barnlöshet

Statens offentliga utredningar

SOU 2016:11 Olika vägar till föräldraskap

Övrigt

SMER rapport 2013:1, *Assisterad befruktning – etiska aspekter*, Stockholm 2013

Litteratur

Ekis Ekman, Kajsa, *Varat och varan, Prostitution, surrogatmödraskap och den delade människan*, Leopard Förlag, Stockholm 2011

Jönsson, Kutte, *Det förbjudna mödrskapet – en moralfilosofisk undersökning av surrogatmödraskap*, Bokbox Förlag, Lund 2003

Kleineman, Jan, 'Rättsdogmatisk metod' i: Nääv, Maria, Zamboni, Mauro (red), *Juridisk metodlära*, 2:a upplagan, Studentlitteratur, Lund, 2018, s. 21-46

Mägi, Erik, Zimmerman, Lina-lea, *Stjärnfamiljejuridik – svensk lagstiftning ur ett normkritiskt perspektiv*, 1:a upplagan, Gleerups utbildning, Malmö, 2015

Saldeen, Åke, *Barn- och föräldrarätt*, 7:e upplagan, Iustus förlag, Uppsala 2013

Singer, Anna, *Barnets bästa: Om barns rättsliga ställning i familj och samhälle*, 7:e upplagan, Nordstedts Juridik, Stockholm, 2019a

Singer, Anna, *Barns rätt*, 2:a upplagan, Iustus förlag, Uppsala 2019b

Singer, Anna, ”*Mater semper certa est*”? Juridisk tidskrift, nr. 2, 2006/07, s. 424-431

Stoll, Jane, *Surrogacy Arrangements and Legal Parenthood, Swedish law in a Comparative Context*, Uppsala universitet, Uppsala 2013

SMER, *Etik en introduktion*, 4:e upplagan, Stockholm 2018

UNICEF, *Handbok om barnkonventionen*. 1:a upplagan. Printing Malmö AB, Malmö, 2008

Elektroniska källor

Canoilas Viviana, ”Så gick surrogatmödraskap om utlandsadoptioner i Sverige” Dagens nyheter. (2020) (besökt 2021-01-06)
<https://www.dn.se/nyheter/sverige/sa-gick-surrogatmodraskap-om-utlandsadoptioner-i-sverige/?forceScript=1&variantType=large>

Hemerén Göran, ”*Surrogatmoderskap: Varför – och varför inte?*” 108(3) Läkartidningen s. 68. (2011) (besökt 2021-01-06)
<https://lakartidningen.se/wpcontent/uploads/OldWebArticlePdf/1/15828/LKT1103s6>

Lönnheim, Charlotte, abortlagen (1974:595) lagkommentar, Juno (besökt 2021-01-06)

Hoopen, ten Lena, ”Rätten till abort förhandlas bort för surrogatmammorna” Svt (2018)
<https://www.svt.se/nyheter/granskning/ug/ratten-till-abort-forhandlas-bort-for-surrogatmammorna> (besökt 2021-01-06)

Australian couple abandon surrogate Down's Syndrome baby BBC (2014)
<https://www.bbc.com/news/world-asia-28617912> (besökt 2021-01-06)

Rättsfallsförteckning

Sverige

NJA 2006 s. 505

RH 2004:41

USA

In re Baby M, 537 A.2d 1227, 109 N.J. 396 (N.J. 02/03/1988)